

FÖRDJUPNING

Förändringar i Arbetskraftsundersökningarna 2021

Sveriges officiella arbetsmarknadsstatistik, Arbetskraftsundersökningarna (AKU), redovisas från och med januari 2021 enligt en ny ramlag.²³ Samtidigt förändras den hjälpinformation som AKU använder för att minska statistikens bortfallsfel. Dessa förändringar påverkar nivån för vissa centrala arbetsmarknadsvariabler som sysselsättning, arbetskraftsdeltagande och arbetslöshetstalet. Implementeringen av den nya ramlagen och den nya hjälpinformationen sker samtidigt som arbetsmarknadsutvecklingen är mycket osäker till följd av den pågående pandemin. Syftet med denna fördjupning är att redogöra för de statistikförändringar som implementeras i år och hur Konjunkturinstitutet har beaktat dessa förändringar i både utfall och prognos.

Implementerade förändringar och precisionsförbättringar i AKU

FÖRÄNDRINGAR I DEFINITIONEN AV DEN ARBETSFÖRA BEFOLKNINGEN

AKU är en månatlig urvalsundersökning där urvalet uppgår till ungefär 20 000 personer.²⁴ Syftet med undersökningen är att kartlägga den arbetsföra befolkningens arbetskraftsstatus (se marginalrutan ”Arbetskraftsundersökningarna (AKU) och den nya ramlagen”). Till och med 2020 har den arbetsföra befolkningen definierats som ej värnpliktiga i åldrarna 15–74 år. Från och med 2021 utökas den arbetsföra befolkningen och definieras numera som ej värnpliktiga personer i åldrarna 15–89 år. I den löpande bevakningen kommer AKU dock att fortsätta att redovisa hur arbetsmarknaden utvecklas för personer i åldrarna 15–74 år, varför denna förändring inte påverkar Konjunkturinstitutets analyser av arbetsmarknaden.²⁵

²³ Anpassningen av AKU-statistiken till den nya EU-ramlagen görs i enlighet med förordning 2019/1700. Se ”Information om införande av ny ramlag i AKU”, på www.scb.se.

²⁴ Urvalsstorleken har varierat något under åren. År 2020 uppgick urvalet till 18 200 personer.

²⁵ En annan ändring relaterad till arbetsför befolkning som genomförs i samband med den nya ramlagen är att endast personer tillhörande privata hushåll eller studentboenden ingår i urvalet. Detta gör att personer i till exempel äldreboenden inte längre ingår i urvalet.

Arbetskraftsundersökningarna (AKU) och den nya ramlagen

AKU är en urvalsundersökning som baseras på enkäter riktade till den vuxna befolkningen i arbetsför ålder i Sverige. Enkäten avser att samla in information om det svenska arbetsmarknadsläget genom ett antal intervjuer. Statistiken som sammanställs beskriver utvecklingen på arbetsmarknaden för landets befolkning i åldern 15–74 år (15–89 år från januari 2021) och är den officiella arbetsmarknadsstatistiken i Sverige.

De definitioner som används är gemensamma för alla EU-/EES-medlemsstater och baseras på internationella rekommendationer från Internationella arbetsorganisationen ILO. Enkäten genomförs i de europeiska länderna av de nationella statistiska instituten. Den nya ramlagen som implementeras från den 1 januari 2021 gäller för alla länder vars arbetskraftsundersökningar omfattas av den europeiska statistikmyndigheten Eurostats harmonisering.

Den främsta förändringen av den nya ramlagen är att ett nytt frågeformulär införs. Förändringen skapar ett tidsseriebrott för vissa variabler i AKU. Undersökningen blir därför inte direkt jämförbar för dessa variabler över tid. Under 2021 kommer 80 procent av personerna som ingår i undersökningens urval att få det nya frågeformuläret, medan resterande 20 procent får det gamla frågeformuläret. Med hjälp av denna information kan AKU-statistiken länkas bakåt trots de definitionsförändringar som uppstår i samband med ramlagsbytet. Under 2021 arbetar Statistiska centralbyrån (SCB) med att ta fram länkade tidsserier, men dessa beräknas inte publiceras förrän i slutet på 2021 eller början på 2022.

AKU redovisar aggregerade variabler enligt både den nya och den gamla ramlagen medan länkingsarbetet pågår under året. Syftet med att redovisa statistiken enligt båda definitionerna är att underlätta analysen av vad i statistiken som beror på definitionsförändringar som följd av den nya ramlagen och vad som beror på den faktiska utvecklingen i ekonomin.

SNÄVARE SYSSELSÄTTNINGSDEFINITION GER FÄRRE SYSSELSATTA

AKU ändrar även frågeformuläret vilket resulterar i definitionsändringar för vissa variabler. Den ändring som har störst effekt är definitionen av sysselsatta. Från och med 2021 räknas de som är helt frånvarande från sitt arbete i tre månader eller mer inte längre som sysselsatta. Detta gäller frånvaro som studier utan koppling till lön, säsongsarbetare under lågsäsong, heltidspermittering och personer som är frånvarande på grund av arbetsbrist. Det finns fortfarande vissa undantag där långtidsfrånvaro ändå räknas som sysselsättning, exempelvis föräldradidighet med sjukpenninggrundad föräldrapenning och sjukskrivning med sjukpenning.

I de månatliga undersökningarna i januari och februari resulterade omdefinitionen av sysselsättning i att i genomsnitt knappt 60 000 personer inte längre definierades som sysselsatta.²⁶ En klar majoritet av dessa personer, ca 50 000, klassificerades som utanför arbetskraften medan ytterligare knappt 10 000 personer klassificerades som arbetslösa.

NY HJÄLPINFORMATION FÖRBÄTTRAR PRECISIONEN

AKU använder en rad olika statistiska källor som hjälpinformation för att förbättra statistikunderlaget för arbetskraftsstatus hos den arbetsföra befolkningen i Sverige.²⁷ Från och med 2021 ersätts hjälpinformationen från den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (RAMS) på årsbasis med arbetsgivaruppgifter på individnivå (AGI) på månadsbasis från Skatteverket.²⁸

AKU använder även hjälpinformation från Arbetsförmedlingen. Syftet med hjälpinformationen från Arbetsförmedlingen är att göra en förhandsbedömning av vilka som kommer svara att de är arbetslösa när de tillfrågas av AKU.²⁹ Från och med januari 2021 bedömer SCB att fler av de som är inskrivna på Arbetsförmedlingen också bör vara arbetslösa enligt

²⁶ Utfallen i AKU för januari och februari som redovisas här baseras på de 80 procent av urvalet som får frågor utifrån den nya ramlagen.

²⁷ Till och med 2020 har denna information hämtats från Registret över totalbefolkningen (RTB), Sysselsättningsregistret (SREG) och Arbetsförmedlingens sökanderegister. Såväl RTB som SREG baseras på SCB:s registerbaserade arbetsmarknadsstatistik (RAMS). Eftersom RAMS är en totalundersökning på helårsfrekvens publiceras den med viss eftersläpning. I dagsläget är till exempel 2019 det senaste utfallsåret.

²⁸ Eftersom AGI-informationen inte fångar sysselsatta företagare används den RAMS-baserade hjälpinformationen för denna grupp även i fortsättningen.

²⁹ Se "Ny hjälpinformation i AKU" på www.scb.se.

definitionen i AKU.³⁰ Detta skapar en större överensstämmelse mellan den registerbaserade hjälpinformationen och svaren i AKU.

Mer aktuell hjälpinformation medför förändringar i statistiken. I januari och februari minskade till exempel antalet sysselsatta som en följd av ny hjälpinformation med i genomsnitt 38 000 personer. Motsvarande justeringar för arbetskraften och antalet arbetslösa är 55 000 respektive 17 000 färre personer.

En genomsnittlig effekt för januari och februari av den nya ramlagen och den nya hjälpinformationen ger en minskning av arbetskraften med 1,9 procent eller 105 000 personer och en minskning av sysselsättningen med 1,9 procent eller knappt 100 000 personer (se tabell 18). Minskningen av arbetslösheten, utifrån dessa två första månader, uppgår till omkring 7 000 personer. Dessa beräkningar är mycket osäkra och kan komma att revideras längre fram.

Tabell 18 Faktisk och underliggande arbetsmarknadsutveckling

Procentenheter, mätt i tretakt, säsongsrensade siffror

	Januari	Februari	Genomsnitt
Sysselsättningstillväxt	-1,8	-1,1	-1,5
Statistikeffekter	-1,8	-2,0	-1,9
Underliggande utveckling	0,0	0,9	0,4
Arbetskraftstillväxt	-1,5	-0,5	-1,0
Statistikeffekter	-2,0	-1,8	-1,9
Underliggande utveckling	0,5	1,3	0,9

Anm. Sysselsättnings- och arbetskraftstillväxt mäts i tretakt. Det innebär att förändring studeras inom en urvalsgrupp i AKU (kohort). Urvalseffekter påverkar därför inte förändringstakten. Se vidare fotnot 31. Statistikeffekterna innebär att antalet arbetslösa blir 7 000 färre vilket innebär en minskning av arbetslösheten med 0,1 procentenhet. På grund av avrundningar till första decimal fångas inte detta av tabellen.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

SVÅRT ATT URSKILJA DEN UNDERLIGGANDE ARBETSMARKNADSUTVECKLINGEN

Det är svårt att identifiera orsaken till förändringar i de arbetsmarknadsvariabler som påverkas av olika implementerade statistikförändringar innan den länkade statistiken finns tillgänglig.

³⁰ Alla som är inskrivna på Arbetsförmedlingen är inte arbetslösa enligt definitionen i AKU. SCB beräknade 2016 att 60 procent av de som är inskrivna som arbetslösa på Arbetsförmedlingen också var det enligt AKU medan ca 20 procent av de som var inskrivna som arbetslösa definierades som sysselsatta enligt AKU och ca 20 procent definierades som varandes utanför arbetskraften. Detta kan dels bero på inskrivna vid Arbetsförmedlingen har arbetat tillräckligt mycket, en timme i veckan, för att klassas som sysselsatta enligt AKU, dels på att personer som inte aktivt söker arbete inte heller klassas som arbetslösa enligt AKU, se www.scb.se.

Tidsserieanalyser som relaterar den historiska utvecklingen för exempelvis sysselsättningen till dess utveckling kommande kvartal ska därför tolkas med stor försiktighet.

Under det första kvartalet i år går det inte med säkerhet att säga någonting om den underliggande arbetsmarknadsutvecklingen för de AKU-variabler som berörs av den nya ramlagen, eftersom det inte går att med någon högre precision separera effekterna av den underliggande arbetsmarknadsutvecklingen från effekterna av den nya ramlagen. Den underliggande arbetsmarknadsutvecklingen för januari och februari kan dock uppskattas genom att ta hänsyn till de kända statistikeffekterna av omläggningen.

Mellan oktober i fjol och februari i år minskade den säsongsrensade sysselsättningen med i genomsnitt 1,5 procent (se tabell 18).³¹ Den sammanlagda effekten av den nya ramlagen och hjälpinformationen gav en genomsnittlig sysselsättningsminskning med 1,9 procent. Detta innebär att sysselsättningen uppskattningsvis steg med 0,4 procent efter att ha tagit hänsyn till statistikförändringarna.

Arbetskraften minskade också i januari och februari men mindre än sysselsättningen (se tabell 18). Statistikeffekten var, avrundat, i genomsnitt densamma som för sysselsättningen medan den underliggande tillväxten var högre. Detta innebär att arbetslösheten väntas stiga första kvartalet 2021 jämfört med fjärde kvartalet 2020. Beräkningarna av den underliggande utvecklingen i tabell 1 är dock behäftade med betydande osäkerhet. Osäkerheten kommer bestå till dess att länkade serier bakåt finns att tillgå.

Konjunkturinstitutet tar in den nivåförändring som inträffar under det första kvartalet i år för samtliga berörda arbetsmarknadsvariabler. Detta innebär att sysselsättningen minskar det första kvartalet i år jämfört med det fjärde kvartalet i fjol (se kapitlet ”Konjunkturen i Sverige 2021–2022”). Från och med det andra kvartalet i år är den procentuella tillväxten för samtliga AKU-relaterade variabler i prognosen representativ för den underliggande arbetsmarknadsutvecklingen, om än med något större osäkerhet än normalt.

Den potentiella sysselsättningen och den potentiella arbetskraften revideras ner med ca 2 procent vardera första kvartalet 2021 vilket innebär att statistikeffekten inte kommer påverka Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten.

³¹ Eftersom AKU är en panelundersökning tillfrågas personer tillhörande tre olika paneler under kvartalets tre månader. För varje ny månad byts även en åttondel av panelen ut. I analysen av månadsstatistiken från AKU är det därför ofta fördelaktigt att undersöka förändringen för respektive panel i stället för månadsförändringen. En sådan jämförelse benämns ofta som tretakt. Den beräkning som utförs här är ett genomsnitt av utvecklingen mätt i tretakt för perioderna oktober 2020 till januari 2021 och november 2020 till februari 2021.